

Financiële educatie Eurazië

Minsk ligt op nog geen drie uurtjes vliegen van Amsterdam, en toch waan je je in een hele andere wereld als je er aankomt. Dat begint al in de aankomsthal van het vliegveld, waar je wordt opgewacht door douaniers in militaire uniforms. Een streng kijkende dame achter het loket – eveneens in militair uniform - bestudeert uitgebreid of je papieren in orde zijn. Sinds kort heb je voor een kort verblijf geen visum meer nodig. Maar bijvoorbeeld wel een ziektekostenverzekering die kosten in Wit-Rusland dekt. Die kan ter plaatse worden aangeschaft voor € 2 per dag. Een verkapte toeristenbelasting dus eigenlijk.

De stad zelf heeft hele brede straten van soms wel tien banen. En indrukwekkende gebouwen die doen denken aan het Sovjettijdperk. Maar ook Westers aandoende ultramoderne winkelcentra met grote reclameschermen. En ook Uber is overal aanwezig. De Wit-Russische economie is nog sterk verbonden met die van Rusland en veel grote bedrijven zijn nog in staatshanden. Tegelijkertijd hebben mensen meer te besteden en heeft ook de credit card hier zijn intrede gedaan. En de digitalisering in dit land gaat snel.

Veranderende wereld vereist nieuwe vaardigheden

Dat brengt me bij de reden van mijn bezoek vorige maand. In een snel veranderende samenleving als die in Wit-Rusland hebben mensen nieuwe vaardigheden nodig. Vaardigheden die ze in staat stellen om goed met geld om te gaan en om verstandige financiële beslissingen te nemen. De Centrale Bank van Wit-Rusland organiseerde, samen met de OESO, een congres over dit onderwerp voor een aantal landen uit de regio: Armenië, Azerbeidzjan, Kazachstan, Kyrgizië, Tadjikistan en Wit-Rusland.

Wat deze landen bindt, is dat zij tot 1991 behoorden tot de Sovjet-Unie. Sindsdien maken zij met een aantal andere landen deel uit van het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS). Wijzer in geldzaken was gevraagd om ervaringen met het bevorderen van verantwoord financieel gedrag die we in Nederland de afgelopen tien jaar hebben opgedaan te delen.

De Nederlandse aanpak wordt ook hier als voorbeeld gezien. Vooral de manier waarop we samenwerken met alle partijen die iets doen op dit terrein en de wijze waarop we proberen financiële vaardigheden een structurele plek te geven in het onderwijs oogsten veel lof. Tegelijkertijd kampen deze landen met hele andere uitdagingen dan wij. Een paar voorbeelden ter illustratie.

Armenië: koploper op het gebied van financiële educatie

Neem Armenië. Een relatief klein land met 3 miljoen inwoners. Ongeveer 30% van de Armeniërs woont in het buitenland. De Armeense economie heeft een grote afhankelijkheid van het geld dat deze mensen maandelijks overmaken naar hun familie in Armenië. Dit brengt allerlei vraagstukken met zich mee. Hoe zorg je dat het geld veilig en goedkoop wordt overgemaakt? Maar ook: hoe zorg je dat de ontvangers er op een verstandige manier mee omgaan? In Nederland hebben we hier niet zoveel ervaring mee. We hebben ook geen goed woord voor het overmaken van geld naar familie in het buitenland. In het Engels heeft men het over *remittances*.

Van de deelnemende landen is Armenië het verst met financiële educatie. Al sinds 2007 neemt de Centrale Bank initiatieven op dit terrein. Sinds 2012 is er een nationale aanpak, waarin 18 partijen (overheid, toezichthouders én financiële sector) samenwerken. Armenië werkt op dit moment aan een programma om financiële vaardigheden te integreren in diverse vakken in basis- en voortgezet onderwijs. Armenië doet sinds 2015 mee aan Global Money Week.

Kirgizië: lenen voor begrafenissen of bruiloft

Een veel voorkomend probleem in deze landen is dat mensen zich diep in de schulden steken voor een begrafenissen of bruiloft. Als iemand overlijdt, worden de nabestaanden geacht om een uitgebreide begrafenissen te organiseren, waarvoor het hele dorp wordt uitgenodigd. Vaak moet er ook familie uit het buitenland worden ingevlogen, wat de kosten nog verder doet stijgen. Hetzelfde geldt voor een bruiloft.

De meest voor de hand liggende oplossing is om mensen te vertellen dat ze minder geld moeten uitgeven aan een begrafenissen of bruiloft. Maar dat heeft geen zin; grootschalige bruiloften en begrafenissen zijn daarvoor te verweven met de cultuur in dit land.

Onze Nieuw-Zeelandse collega, hier ook uitgenodigd als internationaal expert, draagt een mooi voorbeeld van hoe in zijn land met deze uitdaging is omgegaan. Ook in Nieuw-Zeeland speelt het probleem van schulden in verband met begrafenissen of bruiloft. Daar is een project opgezet met een grote werkgever, waarbij aan het eind van de dag mensen – samen met hun partners - werden uitgenodigd voor workshops. Die gingen over vragen als: wat ga je allemaal tegenkomen in je leven? En hoe ga je je hierop voorbereiden? Als gevolg van workshops opende een groot deel van de werknemers van dit bedrijf een spaarrekening ze spaarden voor grote, voorzienbare levensgebeurtenissen.

Azerbeidzjan: veel mensen wonen op het platteland

Azerbeidzjan kennen we tegenwoordig vooral van de hoofdstad Bakoe. Een stad met 2,1 miljoen inwoners, waar de Europese Spelen in 2015 werden gehouden. De helft van de ruim 8 miljoen Azerbeidzjani woont op het platteland. En dat brengt zijn eigen uitdagingen met zich mee.

Zo had in 2014 nog geen 30% van de bevolking een bankrekening. De meeste mensen bewaren hun spaargeld thuis. En in de plattelandsgebieden sparen mensen veel minder dan in de stad. 61% van de mensen in de regio's heeft aan het eind van de maand geen geld over van de vorige maand (tegenover 27% in stedelijke gebieden).

Ook het bereiken van plattelandsbevolking met initiatieven om verantwoord financieel gedrag te bevorderen is een uitdaging. De meeste mensen hebben geen internet. Mobiele telefonie is erg in opkomst, maar het aanbieden van mobiele bankdiensten is nog nauwelijks van de grond gekomen.

Financiële educatie staat in Azerbeidzjan nog in de kinderschoenen. Toch zijn er wel interessante initiatieven gaande. Bijvoorbeeld ondernemerschapseducatie voor plattelandsgebieden door workshops voor volwassenen te organiseren met de lokale overheid.

Grote verschillen, veel overeenkomsten

Er zijn grote politieke, culturele en economische verschillen tussen de landen in deze regio. Toch zijn er ook belangrijke overeenkomsten. Alle genoemde landen komen uit een communistisch systeem en zijn de overgaan aan het maken naar meer liberale economische systemen. En dat brengt gezamenlijke uitdagingen met zich mee: mensen krijgen langzaam maar zeker toegang tot internet en financiële diensten. En de inwoners moeten in toenemende mate zelfstandig financiële beslissingen nemen.

Alle landen in de regio, zonder uitzondering, erkennen de noodzaak van financiële educatie. En zij lopen hierbij tegen dezelfde vragen aan. Hoe zorg je nu voor een brede aanpak voor financiële educatie? Wat zijn effectieve manieren om gezond financieel gedrag te bevorderen? En hoe zorg je dat jongeren vanaf jonge leeftijd financiële vaardigheden leren?

Dit zijn onderwerpen waar Nederland veel ervaring mee heeft. Wijzer in geldzaken is een schoolvoorbeeld van een succesvolle gezamenlijke aanpak van overheid, sector, wetenschap en consumentenorganisaties. Met bijvoorbeeld de Pensioen3daagse en de Week van het geld laten we zien hoe krachtenbundeling effectief kan zijn. Deze manier waarop partijen in Nederland gezamenlijk de schouders eronder zetten krijgt in Minsk veel bijval. Veel landen realiseren zich dat zij nog een lange weg te gaan hebben om dit voor elkaar te krijgen.

Daarnaast is er veel discussie over de effectiviteit van financiële educatie. Ik vertel over de open en kritische manier waarop we in Nederland interventies evalueren. En ik presenteer het [gezamenlijke artikel](#) van Nibud en Wijzer in geldzaken naar de effectiviteit van interventies.

Tenslotte mag ik een sessie leiden over financiële educatie van jongeren in het onderwijs. Ik vertel over de manier waarop we in Nederland proberen om financiële vaardigheden een structurele plek te geven in de klas. En over de moeite die het ons kost om het onderdeel te maken van het curriculum.

Deze landen kunnen veel van ons leren. Omgekeerd kunnen wij ook weer van deze landen leren. Bijvoorbeeld van de manier waarop in Armenië het ministerie van Financiën samenwerkt met het ministerie van Onderwijs om financiële vaardigheden in het curriculum te integreren. En er staan interessante projecten op stapel om kwetsbare groepen, waaronder migranten, te bereiken.

Olaf Simonse, Wijzer in geldzaken